

UN TEZAU MONETAR DIN SECOLELE XV—XVI, DESCOPERIT LA SUCEAVA

ALEXANDRU ARTIMON

În curtea bisericii Sf. Dumitru din Suceava (ctitorie a voievodului Petru Rareș) s-au organizat săpături arheologice¹, al căror scop era să furnizeze datele și observațiile necesare lucrărilor de consolidare și restaurare a turnului-clopotniță ridicat de voievodul Alexandru Lăpușneanu la 30 m. sud-est de biserica amintită mai sus.

Cercetările efectuate au dus la dezvelirea fundațiilor a două biserici, în primul rând este vorba de o construcție cu planul în formă de cruce, prevăzută cu două abside laterale de formă pătrată, ridicată în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, și în al doilea rând o biserică având planul treflat, care o suprapune în parte pe prima, construită în secolul al XVI-lea².

Cu acest prilej s-a descoperit la turnul din colțul de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea un mic tezaur monetar (împreună cu alte monede care nu fac obiectul articolului nostru) compus din patrusprezece monede de argint ungurești³ și o monedă de argint turcească. Monedele au fost găsite la adâncimea de 1,15 m. față de solul vegetal, grupate la un loc, probabil, păstrate într-o pînză care s-a distrus în pămînt.

Dăm mai jos descrierea monedelor :

MATEI CORVIN (1458—1490)

1. — Denar, f.a.Av. + MONETA MATHIE R (ex) UNGARI. Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus cele patru benzi orizontale, în dreapta sus crucea patriarhală (ambele reprezentînd armele vechi ale Ungariei), în stînga jos cele două capete încoronate, reprezentînd Croația, iar în dreapta leul Boemiei. În mijlocul scutului se află corbul Corvineștilor.

---

1. Primele cercetări au fost întreprinse în toamna anului 1967. Ele au continuat în 1968 și 1969, de către un colectiv compus din M. D. Matei (responsabil șantier), Al. Artimon, Al. Rădulescu, la care s-a adăugat, pentru un timp scurt, L. Chițescu.

2. Rezultatul săpăturilor arheologice de aici la M. D. Matei, Al. Rădulescu, Al. Artimon „Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava”, în SCIV 20, 4, 1969 p. 561-565.

3. Pentru identificarea monedelor ungurești am folosit și pe L. Réthy—G. Probszt, Corpus Nummorum Hungariae, Graz, 1958.

Rv. PATRONA UNGARIE. Fecioara cu voal și pruncul în stînga. Siglele K—O arată că moneda a fost bătută la Kremnitz (azi Kremnica — R. S. Cehoslovacă) (Pl. I/1).

2. Denar, f.a. Av. + M (oneta) MATHIE R (ex) UNGARIE. Identic ca la nr. 1, dar crucea patriarhală, reprezentînd Ungaria, are o formă neobișnuită.

Rv. PATRON (a) UNGAR (iae). Fecioara cu voal și pruncul în stînga. Siglele K.... Identic cu nr. 1 (Pl. I/2).

3. Denar, f.a. Av. M (oneta) MAT (HIE) (R) UNGAR (IE). Identic ca la nr. 1.

Rv. PATRON (a) UNGARIE. Fecioara cu coroană și pruncul în dreapta. Siglele K — (Pl. I/3).

4. Denar, f.a. Av. + M (oneta) MATHIE (R) (UNG) ARIE. Identic ca la nr. 1, dar crucea este asimetrică, brațul stîng de jos lipsește.

Rv. PATRON (a) UNGARIE. Fecioara cu pruncul. Siglele K—P. Identic ca la nr. 1 și 2, dar fecioara e cu coroană și nimb. (Pl. I/4).

WLADISLAV II JAGELLO (1490—1516)

5. Denar, f.a. Av. M (oneta) WLADISLAI R (ex) UNGAR (iae). Scut împărțit în patru cîmpuri. În cele două de sus armele Ungariei, patru benzi orizontale în cîmpul din stînga și crucea patriarhală în cîmpul din dreapta. Crucea este asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos.

În cîmpul de jos, stînga, armele Dalmației; două capete de panteră încoronate. În cîmpul de jos, dreapta, armele Boemiei, un leu. În mijlocul scutului un vultur.

Rv. PATRON (a) UNGARI (e); K—H. Fecioara, cu coroană și nimb pe tron, ține pruncul în brațe. Inițialele K—H arată că moneda a fost bătută la Kremnitz (azi Kremnica — R. S. Cehoslovacă) (Pl. I/5).

6. Denar, 1506. Av. WLADISLAI R (ex) UNGAR (iae) 1506. Identic ca la nr. 5.

Rv. PATRONA UNGARIE; K—H. Identic ca la nr. 5 (pl. I/6).

7. Fragment denar, 1509. Av. WLADISLAI (R) (U)NGAR. 09. Identic cu nr. 5.

Rv. (PATRONA) — UNGARIE. Siglele K... Identic ca la nr. 5 (pl. I/7).

8. Denar, 1510. Av. WLADISLAI R (ex) UNGARI. 1510. Identic ca la nr. 5.

Rv. PATRONA UNGARIE; K—G. Identic ca la nr. 5. Inițialele K—G arată că moneda a fost bătută la Kremnitz. Litera K e inițiala orașului unde s-a bătut moneda (Kremnitz), iar litera G e inițiala prenumelui lui G. Thurzó, monetarul din Kremnica. (Pl. I/8).

9. Denar, 1510. Identic cu nr. 8 (pl. I/9).

10. Denar, 1515. Av. WLADISLAI R. UNGARI 1515. Identic ca la nr. 5.

Rv. PATRONA UNGARIE; K—G. Identic ca la nr. 5 și 8 (pl. I/10).

LUDOVIC II (1516—1526)

11. Denar, 1520. Av. LUDOVICUS R (ex) UNGA (riae) 1520.

Cifra 2 din 1520 în formă de z. Legenda între două cercuri de perle. Scut cu armele Ungariei, Dalmației și Boemiei. În mijlocul lui, un vultur.

Rv. PATRONA UNGARIE; K—A. Legenda între două cercuri de perle. Fecioara cu pruncul, pe tron. Inițialele K—A arată că moneda a fost bătută la Kremnitz. Litera K e inițiala orașului, iar litera A e inițiala meșterului monetar, Alexius — Thurzó (Pl. I/11).

12. Denar, 1520. Identic cu nr. 11 (Pl. I/12).

13. Denar, 1521. Av. LUDOVICUS R (ex) UNGA (riae) 1521. Identic ca la nr. 11.

Rv. PATRONA UNGARI; K—A. Identic ca la nr. 11 (Pl. I/13).

14. Denar, Av. LUDOVIC (US) R (ex) UNGA (riae) (1521). Identic ca la nr. 11.

Rv. (PATRONA) UNGARI; K—A. Identic ca la nr. 11 (Pl. I/14).

15. Aspru turcesc emis de Selim I (1512-1520). (Pl. I/15).

Tezaurul descoperit în săpturile arheologice de la biserica Sf. Dumitru din Suceava și compus din patrusprezece denari de argint ungurești și un aspru turcesc emis de Selim I, aparține secolelor XV-XVI. Din punct de vedere cronologic, cele mai vechi monede din tezaur sînt denarii ungurești emiși de Maței Corvin, iar cele mai noi sînt denarii ungurești emiși de Ludovic al II-lea, în anul 1521. Toți denarii din tezaurul nostru au fost bătuți în monetăria de la Kremnitz (Kormóc — Banya), astăzi Kremnica, în R. S. Cehoslovacă. Asprul turcesc a fost bătut în monetăria de la Constantinopol.

Monedele lui Matei Corvin ridică probleme în ce privește datarea lor, întrucît nu au anul de emisie și cronologia lor este încă insuficient lămurită.

După L. Huszar⁴, piesele în care fecioara este reprezentată cu voal se datează între 1468-1481, cele pe care este reprezentată cu coroană se datează între 1482-1488, iar cele pe care este reprezentată cu coroană și nimb între 1489-1490. În ultimul timp datorită numeroaselor descoperiri de monede, s-au adus îmbunătățiri în ce privește și datarea denarilor lui Matei Corvin⁵. După aceste criterii cele 4 monede de la Matei Corvin se datează astfel: denarii cu siglele K—O (Pl. I/1) și K.... (Pl. I/2) între anii

V

1468-1481, denarul cu sigla K — (Pl. I/3) între anii 1482-1488, și denarul

A

cu sigla K—P (Pl. I/4) între anii 1489-1490).

Denarul de argint de la Wladislav II Jagello (Pl. I/5) a fost emis între anii 1498-1503⁶.

4. L. Huszar, Mátýas pénzei (Monedele lui Matei Corvin) în Mátýas Kraly Emlekkönyv (Matei Corvin, volum comemorativ), vol. II, Budapesta, 1907.

5. Eugen Chirilă-Ioan Némethi, Tezaurul monetar de la Hotoan, sec. XV—XVI, în Tezaure monetare din județul Satu Mare, 1968, p. 71-73.

6. J. Lakos, II. Ulászló pénzverése (Emisiunile monetare ale lui Vladislav II) în Numk, LVII—LIX, 1959—1960, p. 28.

Monedele lui Ludovic al II-lea (4 denari) sînt emise în anii 1520 (2 buc.) și 1521 (2 buc.). La început el a bătut denari de argint de 8 loți, finețe stabilită în a doua parte, a domniei lui Matei Corvin⁷.

În anii 1521-1525, Ludovic al II-lea a bătut denari de argint de calitate mai proastă, de 4 loți.

Din categoria denarilor de argint de 8 loți avem exemplare și în tezaurul nostru (Pl. I/11, și Pl. I/12).

O problemă deosebit de importantă este stabilirea cauzelor tezaurizării acestor monede și implicațiile lor asupra complexului cercetat.

După cum am menționat mai sus, tezaurul a fost descoperit în urma decapării umpluturii din subsolul turnului de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea. În afara acestor monede, au mai fost găsite aici resturi de ceramică de uz casnic și ornamentală, foarte multe oase de la scheletele omenești și alte monede.

Observațiile de pînă acum, arată că după construirea bisericii din secolul al XIV-lea, în jurul ei a început să se formeze un cimitir, care a conștinat să funcționeze și după abandonarea bisericii⁸.

Astfel, săparea șanțurilor de fundație ale bisericii din prima jumătate a secolului al XVI-lea a presupus nu numai intersectarea zidurilor bisericii din secolul al XIV-lea, dar și distrugerea unui număr relativ însemnat de morminte anterioare acestei noi construcții. Constructorii au folosit pentru adăpostirea scheletelor umane din aceste morminte subsolul turnului de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea. În mormîntările făcîndu-se aici o vreme îndelungată, considerăm că și monedele din tezaurul nostru aparțin inventarului funerar al unui mormînt distrus. Însăși felul în care au fost găsite, grupate la un loc și cu urme de țesătură, arată cu destulă certitudine că au fost puse în mina unui mort.

De altfel, tot la Suceava⁹, pe platoul din partea de nord-est a orașului s-a descoperit un complex format din cinci schelete așezate într-o groapă comună, iar ca inventar funerar un număr de 18 monede de argint, grupate la un loc, avînd pe ele urme de țesătură. Evident că analogiile sînt destul de clare și nu încapă nici o îndoială asupra ipotezei pe care am enunțat-o mai sus.

Monedele din acest tezaur aduc contribuții însemnate la datarea fundațiilor bisericii din prima jumătate a secolului al XVI-lea. Într-adevăr, cele mai noi monede găsite în subsolul turnului de nord-vest al bisericii din secolul al XIV-lea, sînt de la Ludovic al II-lea și au fost emise în anul 1521.

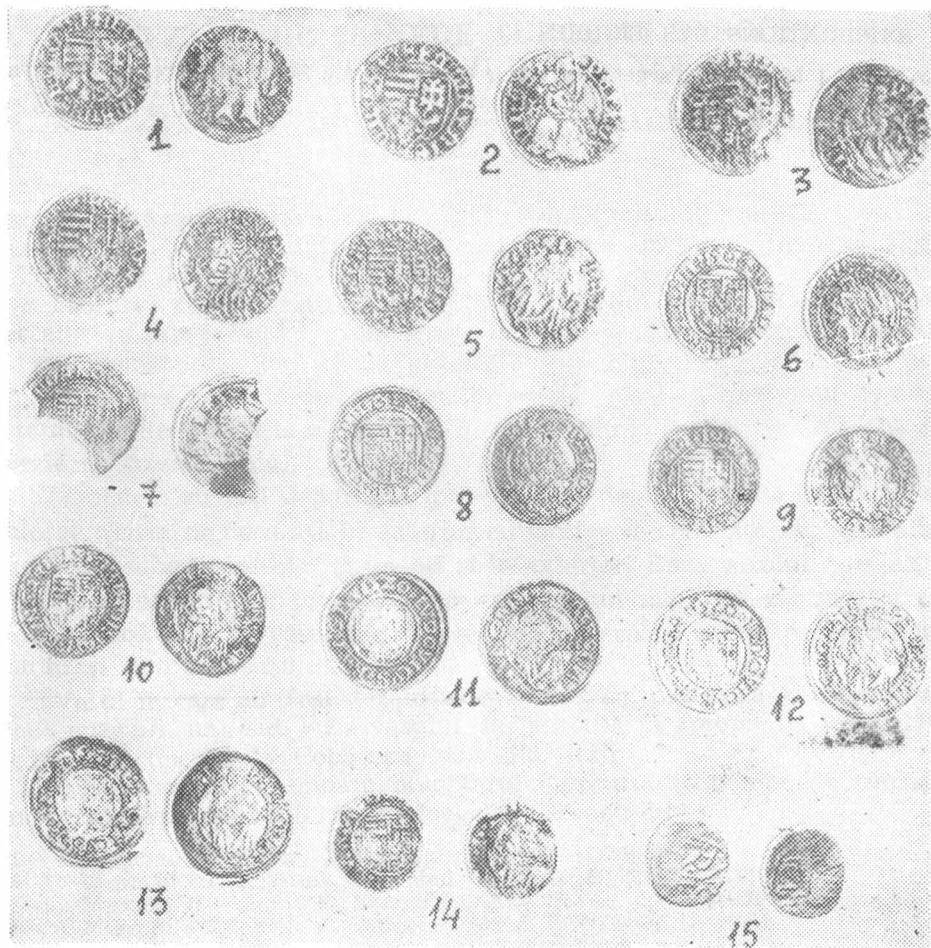
Din prezența acestor monede în locul și condițiile amintite se poate deduce că săparea fundațiilor bisericii și deci distrugerea mormîntului de la care provenea tezaurul a avut loc după anul 1521.

7.G. Jeszenszky, II. Lajos dénárai (Denarii lui Ludovic II) în Numk, XXVI—XXVIII, 1927—1928, p. 138.

8. Bisericile de piatră de la Sf. Dumitru din Suceava, p. 545 (vezi n. 2a).

9. Șantierul arheologic Suceava, în Materiale, V, 1959, p. 810.

De asemenea, aceste monede confirmă dezvoltarea schimburilor comerciale dintre Moldova și alte țări. Imprejurarea că, monedele descoperite la Sf. Dumitru ¹⁰, au avut un caracter de inventar funerar nu face decât să ne ofere dovada puternicei pătrunderi în Moldova a acestor monede pe singura cale a schimburilor comerciale intense. Așa se explică și prezența denarilor ungurești și a asprului turcesc în tezaurul nostru, descoperit la Suceava.

Planșa I — Monede de argint din tezaurul de la biserica Sf. Dumitru, Suceava.

10. Cf. pentru aceasta, Al. Artimon, *Cronologia mormintelor și descoperirilor monetare din complexul arheologic medieval de la biserica Sf. Dumitru-Suceava*, comunicare prezentată la cea de-a V-a sesiune științifică a muzeelor, București 1969.

UN TRÉSOR MONÉTAIRE DES XV—XVI SIÈCLE, DÉCOUVERT À SUCEAVA

Résumé

L'auteur présente un petit trésor monétaire découvert dans le complexe archéologique médiévale, de l'église Saint-Démètre de Suceava.

Le trésor se compose de 14 denares en argent hongrois, et un aspre d'argent turc, appartenant aux XV—XVI siècle.

Les monnaies ont été d'émissions de : Matei Corvin ; 4, Wladislaw II Jagello ; 6, Ludovicus II ; 4, Selim I ; 1.

EXPLICATIONS DES FIGURES

PLANCHE I Monnaies d'argent du trésor de l'église de Saint-Démètre, de Suceava.